

SIYASİ İLİMLER VE HUKUK

SOVYET RUSYA KOMÜNİST PARTİSİ

Dr. Türkkaya ATAÖV

I. 1917 İhtilâlinde Evvel Rus Komünist Partisi

Rus Komünist Partisi Batı demokrasilerindeki siyasî partilerden amaç, teşkilât duygu ve çalışma bakımından o kadar değişiktir ki Komünist Partisine «parti» sözünden başka bir deyim bulmak yerinde olur. Bu ayrım hem tarihsel bazı sebeplerden, hem de belirli bir amaca hizmet etme ihtiyacından doğuyor. Önce, İngiltere, Fransa ve A. B. D.'nde siyasî partiler seçimleri kazanma amacını güderler. 1917 yılına kadar Rus Komünist Partisi (daha doğrusu o zamanki adı ile Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisinin Bolşevik bölüntüsü) ise bir ihtilâl yapma ülküsü içindeydi. Çarlık rejimi hasımlarının seçim yolu ile iktidarı ellerine geçirmelerine taraftar değildi. Çarlık Hükûmeti bu konuda hoşgörür davransaydı bile Komünist Partisi Batı demokrasilerindeki siyasî partiler gibi çalışmaya yanaşmıyacaktı. Lenin ve ona inananlar meselâ, İngiliz İşçi Partisine demokratik ve parlamenter yollarla iktidara geçmek isteyen «reformcu» bir siyasî teşkilât gözü ile bakıyor ve toplumda geniş sosyal ve iktisadî değişiklikler yapabilmek için oy sandığı yerine ihtilâlin en etken bir araç olacağına inanıyorlardı. Lenin'e göre, iktidar zorla ve şiddetle alınabilirdi. İhtilâl muvaffak olduktan sonra çoğunluğun desteklemesi kolay olacaktı. Lâkin, herşeyden evvel ihtilâl yapmak gerekiyordu. Bunun için de partinin oy sandıklarında reyini kullanabilecek taraftarlara değil, ihtilâli gerçekleştirecek elemanlara ihtiyacı vardı. Lenin'in «bize ihtilâlciler bir teşkilât verin, Rusya'nın altını üstüne getirelim» sözü bu amaç ve ihtiyaçtan doğmuştur.

«Rusya'nın altını üstüne getirme» amacı herşeyden evvel özel bir teşkilât ve çalışmayı gerektiriyordu. Parti «profesyonel ihtilâlciler» den kurtulmuş bir teşkilât olmalıydı; bir «amatör sürüsü» ihtilâl yapamazdı. Günlerinin birkaç saatini değil, yalnız «bütün benliklerini partiye bağlayanlar» ın ihtilâlde payları olabilirdi. Parti prensiplerini şüphe ile karşılayanlar, partiye hayatlarının her dakikasını vakfetmeye hazır olmayanlar veya kendi düşüncelerinin kabulü bir yana dinlenmesinde bile

ayak direyenler Komünist Partisi saflarına geçemezlerdi. Bu tip kişiler Batı demokrasilerine özgü siyasal teşkilâtlarda gerekli ve faydalı olabilirlerdi ama ihtilâl yapmak isteyen bir parti, taraftarlarından çok daha başka özellikler, çalışma ve fedakârlıklar bekliyordu. Komünist harekâtına katılanlar kendi hürriyetlerini, hattâ hayatlarını, tehlikeye koyduklarını biliyorlar ve ölçülük, uzlaşma ve başkalarının görüşüne saygı ilkelere inanmıyorlardı. Gene Lenin'in deyimi ile «Rusya'nın altını üstüne getirecek» bir teşkilâtın askeri bir ilkeye ihtiyacı vardı.¹ Parti liderlerinin verdiği kararların doğruluğundan kuşkulananmak veya parti stratejisini tenkit etmek üyelerin harcı olamazdı. Partinin istediği tecrübeli, içten bağlı, disiplinli ve ihtilâl yapabilecek bilgi ve ustalığa sahip kimselerdi. Yıllarca tecrübelerden sonra Lenin partiyi böyle bir siyasî teşkilât dahiline sokmağa muvaffak oldu.

A. *Partinin Küçüklüğü* : Partinin aradığı nitelikte üye az olduğuna göre parti herkesi içine almayan küçük bir teşkilât olmalı. Maamafih, Bu zararlı olmak yerine Komünizm gibi bir fesat tertibinin muvaffak olabilmesi için lüzumludur. Lenin'e aykırı olanlardan Martov partinin ufak bir zümreye münhasır kalmasını tenkid ederek partinin vatandaş kitlesini içine almasının lüzumunu belirtirken Lenin «vatandaş partiye yazılacağına parti üyeleri vatandaşların katıldıkları teşkilâtlara sızmalıdır» fikrini savunmuştu. Böylece, Lenin'in önderliği altındaki Bolşevikler işçi sendikaları ve talebe dernekleri gibi teşkilâtlara sızarak sözü geçer sandalyeleri ele geçirmeğe gayret ettiler.

B. *Parti İçinde Hürriyet Yokluğu* : Liderlik ilkesi yalnız partinin diğer teşkilâtlarla olan ilgisine değil, parti içindeki çalışmaya da câriydi. Lenin açıkça «ihtilâl yapacak bir teşkilât demokratik olamaz» demişti. Parti bütün çalışmasını halkın gözü önünde yapamaz ve tartışmaları açığa vuramazdı. Çarlığın otokratik rejimi altında ve Çarlık emniyet teşkilâtının gözü önünde üyelerin demokratik rejimlere yaraşır tartışması mümkün değildi.

Maamafih, Komünist Partisinin kendi içinde hürriyete yer vermemesinin tek sebebi bu değildir. Bir ihtilâl hareketi özel bilgi, ustalık ve fedakârlığı icap ettiriyordu. Bu niteliğe haiz olduktan sonra ilerleyip partinin sorumlu yerlerine geçmiş olan önderlerin sıradan bir parti üyesine sorumlu tutulması Lenin'e mantıklı gelmiyordu. Gene aynı sebepten, Lenin yeni parti liderlerinin üyeler tarafından değil de parti liderliği yapmakta olan kimseler tarafından seçilmesini uygun buluyordu.

¹ David J. Dallin, *The Changing World of Soviet Russia*. New Haven, Yale University Press, 1956, s. 226 - 227.

Böylece 1917 ihtilâlinde evvel, parti tarihsel gelenek ve duygu itibariyle Batı demokrasilerinde görülen siyasî partilerden çok başka bir manzara arz ediyordu. Partinin bu özellikleri ihtilâlden sonraki devrede de devam etmiştir.

II. İhtilâlden Sonra Rus Komünist Partisi

1917 İhtilâlinde sonra partiye düşen görevler çoğaldı. Parti liderleri ihtilâli bütün halka kabul ettirebilmek ve «sosyalist ekonomi» sistemini işler bir duruma sokmak için partinin bölünmez önderliğine ihtiyaç olduğunu ileri sürdüler. Partiye düşen görevler şu başlıklar altında çözümlenebilir :

A. *Parti : İhtilâlin Bekçisi Olarak* : Partinin ilk yeni görevi partiyi yalnız dıştaki düşmanlara karşı değil, bizzat Rusya'nın içindeki hasımlara karşı korumak olmuştur. Parti yabancı kuvvetler çekilip gittikten ve Bolşevik aleyhtarı ordular yenildikten sonra bile savaşı ülke içinde muhasım sınıflara karşı devam ettirmek istedi. İhtilâl sözde «sınıfsız bir cemiyet» kurma azminde olduğundan asiller, toprak sahipleri ve burjuvazinin yok edilmesi gerekiyordu. 1936'da Stalin bütün rakip sınıfların imha edildiğini ilân etti. Öyleyse, partinin bekçilik görevi bundan sonra yabancıların Sovyet Rusya'ya gönderebilecekleri «casus, kâtil ve yağmacı»lara karşı savaştan ibaretti.

Rusya'nın içindeki Komünist aleyhtarı zümrelerin dıştaki düşmanlarla işbirliği yapma ihtimâli partinin ihtilâlin bekçiliği görevine yeni bir anlam kazandırıyor. Trotski Rus İhtilâlinin diğer memleketlere hemen sıçrayacağını zannetmişti. Lâkin, Komünist İhtilâli Birinci Cihan Savaşı sıralarında yalnız Rusya'da muvaffak olunca Sovyetler Birliği kendini kapitalist devletlerle çevrelenmiş ve daima tehlikeye açık gördü. Devlet Rus halkını daima kapitalist çemberin doğuracağı tehlikeleri karşılamaya zorladı. Komünist aleyhtarı bir parti programı ile başa geçen Hitler'in 1941'de Rusya'ya taarruzu bu korkunun yersiz olmadığını ispat eder gibi oldu. A. B. D. ve İngiltere'nin Rusya'ya derhal yardım etmeleri bu endişeyi gideremedi. İkinci Cihan Savaşı sona erdikten sonra bile Rus devlet adamları kapitalist çemberin çözüldüğünden bahsetmediler. Aksine olarak, Stalin «beynelmilel irtica»nın Sovyet Rusya'ya karşı harbe hazırlandığını ileri sürdü. Böylece, Rusların gözünde partinin ihtilâl bekçiliği görevi her zamankinden büyük bir önem kazanıyordu.

B. *Parti : İlham Kaynağı, Örnek ve Eğitici Olarak* : Anayasanın 126'ncı maddesine göre, partinin ikinci mühim görevi «sosyalist sistemi kuvvetlendirip geliştirebilmek için işçi sınıfının öncüsü» olmaktır. Marx

Komünist İhtilâlinin evvelâ Almanya ve İngiltere gibi endüstrileşmiş memleketlerde çıkma ihtimali üzerinde durmuştu. Halbuki, ihtilâl Rusya gibi az endüstrileşmiş bir memlekette muvaffak olduktan başka Rusya'da İç Harbin sebep olduğu hasarı tamir etmek, ziraî ekonomiyi endüstrileştirmek, geri ve ümmi bir halka Yirminci Asır ekonomisi ile bağdaşabilecek teknik bilgi vermek gerekiyordu. Batıda en aşağı bir asırda başarılan iktisadî kalkınmayı birkaç yıla sığdırmak gerekiyordu. «Kapitalist memleketleri geçmek» bir ülkü olmalıydı.

Böyle bir ideal hudutsuz sebat, çalışma, feragat ve bağlılığı gerektiriyordu. Memleketin kalkınması için ağır endüstrinin geliştirilmesi, doğal kaynakların işletilmesi ve bütün vatandaşlara teknik bilgi verilmesi lüzumluydu. Ancak bu kaynaklar ve bilgi istismar edildikten sonra vatandaşın hayat seviyesinde yükselme beklenebilirdi. Fakat bu seviyeye ulaşabilmek için feragat ve çalışma ile dolu uzun yılların geçmesi gerekiyordu.

Partinin ikinci vazifesi işte burada kendini gösteriyordu. Cahil köylü veya işçiye niye fedakârlık yapması lâzım geldiğini izah edecek, yeni teknik metodları öğrenip vatandaşlara öğretecek, hareketleri ile azim, atılganlık, disiplin ve bağlılık örneği olacaktı. Vatandaşlar devletin sonsuz amaçları karşısında ürktükleri zaman parti onların bağlılıklarını kamçılayacaktı. Basit bir vatandaşın başaramıyacağı bir iş oldu mu parti üyesi gönüllü olarak bu görevi üzerine alacaktı. Parti üyesinin herkesten fazla çalışması lâzımdı. Gayret ve azmi diğerlerine iyi bir nümûne olmalı ve bütün hareketleri parti içinde ve dışında hürmet ve hayranlık hisleri yaratmalıydı. Parti üyesi her zaman bir önder, bekçi ve eğitimci olmalı ve partiyi bütün Rusya için bir ilham kaynağı haline sokmalıydı.

C. Parti : İdareci Olarak : Üçüncü olarak «parti hükûmete liderlik eder ve bütün siyasete yön verir. 1936 Anayasasına bakılırsa Sovyet Rusya bir «demokrasi» dir. Anayasa'da tek-tük değişiklikler yaparak Sovyet rejimini şekil itibariyle parlâmenter bir demokrasi haline sokmak mümkündür. Anayasa'ya göre Bakanlar Kurulu serbest oyla seçilmiş olan Yüksek Meclise sorumludur; federal sisteme dahil cumhuriyetlerin sözde geniş yetkileri vardır. Gene Anayasa'ya bakılırsa, Yüksek Meclisi meydana getiren iki tâli meclisin aralarında uyuşamaması, Yüksek Meclisin Bakanlar Kurulunun tasanlarını reddetmesi yahut federal cumhuriyetlerin birbirine zıt dış politika takip etmesi mümkündür. Fakat Anayasa maddeleri ile hakikatte takip edilen usul arasında farklar büyüktür. Yüksek Meclisin Bakanlar Kuruluna güvenlik oyu vermediği, Birlik Meclisi ile Milliyetler Meclisinin uyuşmadığı yahut Ukranya, Rusya veya diğer bir

cumhuriyetin Sovyet siyasetinden ayrı bir siyaset güttüğü vâki değildir. Hattâ, bütün meclislerde kararlar her zaman oy birliği ile alınır. Bu tam muvafakat prensibi Komünist Partisinin kontrolü sayesinde.

Parti üç ana metottan faydalanarak siyasî idareye hâkim olur.² Evvelâ, devlet mekanizmasında en büyük idarî âmirler ve Yüksek Meclis üyelerinin çoğunluğu Komünist Partisi üyeleridir. Parti Anayasasının 71'inci maddesine göre, bütün üyeler parti ileri gelenlerinin verdiği kararlara uymak zorundadırlar. Bu suretle, parti ileri gelenleri bizzat devlet idarecileri durumuna gelmektedirler.

Bu hususun İngiltere ve Fransa'daki durumla taban tabana zıt olduğu meydandadır. İşçi Partisi iktidarda olduğu zaman İngiliz Kabinesi partinin icra komitesine veya parti kongresine değil, doğrudan doğruya Parlâmento'ya ve dolayısıyla seçmenlere sorumludur. Fransız siyasî partileri de kabinede görevli olan üyelerine direktif verirlerse de Üçüncü ve Dördüncü Cumhuriyette hiç bir parti hükûmet organlarını uzun müddet nüfuzu altında bırakamamıştır. Rusya'da ise parti meclis grubu partinin merkez komitesine bağlıdır. Molotov 19 Ocak 1938'de başbakanken Bakanlar Kurulunun (O zamanki adı ile Halk Komiserleri Kurulunun) daima Bolşevik Partisi Merkez Komitesinin «nasihat ve emirleri» ni bekleyeceğini söylemişti. 1938'de Stalin'in hiç bir resmî sıfatı olmadığı halde Hitler veya Mussolini'den çok siyasi kudret ve yetkiye sahip olduğu söyleniyordu. Stalin o zaman ne cumhurbaşkanı, ne de başbakanı. Maamafih, bütün devlet organlarını nüfuzu altında bulundurabilmek için sadece Komünist Partisi Genel Sekreteri olması kâfi gelmişti. Aynı sistemin Amerika'da da câri olduğunu bir an için kabul edelim. Amerika'da bir tek parti, meselâ Cumhuriyetçi Parti mevcut olduğunu ve cumhurbaşkanı, Kabine üyeleri ve Cumhuriyetçi Parti Kongresi ekseriyetinin Cumhuriyetçi Parti Millî Komitesinin emir ve kararlarını yerine getirdiklerini farzedelim. Bu şartlar altında, Amerika'da siyasî kudreti kendinde toplayan kişi ne Cumhurbaşkanı, ne Yüksek Mahkemenin Başhâkimi, ne de herhangi bir kabine üyesi olacak fakat bu nüfuz Cumhuriyetçi Parti Millî Komitesi Başkanının elinde kalacaktı.

Komünist Partisinin kontrolünü sağlayan ikinci metod partinin teşriî ve idarî direktifler verme yetkisidir. Parti hükûmet tebliğlerinin altına hem Parti Merkez Komitesi, hem de Bakanlar Kurulunun imzalarını koyar. Partinin hükûmet adına bir icraatta bulunup yalnız parti temsilcilerinin imzasını kullandığı da vâkidir. Yani, halk tarafından seçilmemiş

² Merle Fainsod, «Controls and Tensions in the Soviet System», *The American Political Science Review*. Vol. XLIV, No. 2 (Haziran 1950), s. 277 - 282.

parti üyeleri halkın temsilcisi gibi hareket eder ve devlet mekanizmasında asıl kuvveti ellerinde bulundururlar.

Parti kontrolünü sağlayan üçüncü metod da Rusya'nın en ücra köşelerinde bile her türlü teşekküllere sızan parti ajanlarından istifade etmekten ibarettir. Taşradaki meclisler, sendikalar, kollektif çiftlikler, kooperatifler, gençlik, kültürel ve teknik teşkilâtlarının en can alıcı mevkilerinde vazife alan Komünist Partisi üyeleri parti merkezinden emir alırlar. Her teşekküle sızan parti azınlığı o teşkilâtın içindeki çoğunluğu etkisi altında bulundurarak partiye yalnız üst tabakada değil, toplumun alt tabakalarında da taraftar toplar.

Ç : *Parti : Halk Kanaatini Ölçen Alet Olarak* : Parti üyeleri vatandaşlara yalnız partinin iç ve dış siyasetini izah etmekle kalmayıp halkın çeşitli konulardaki duygularını parti önderlerine bildirirler. Vatandaşlarla fabrikalarda, çiftliklerde, parklarda ve klüplerde konuşan parti müessilleri kendilerine sorulan sualleri ve intibalarını partinin en yüksek kademelerine iletirler. Partinin bu görevlerini Amerika, İngiltere ve Fransa'da basın, muhalefet partileri ve halk efkârını ölçen diğer teşekküller yerine getirir. Rusya'da ise bu vazifeyi parti propagandası yapmakla görevli olanlar üzerlerine aldıklarından partinin yüksek kademelerine çok defa parti liderlerinin işitmek istediklerini ilettikleri düşünülebilir.

III. Partinin Özellikleri

A. *Partinin Siyasî Monopolisi* : Sovyet devlet teşkilâtında bütün yetki ve kuvvet Komünist Partisindedir. Rus kaynakları bunu açıkça ifade ediyorlar :

«İşçi sınıflarının öncü kolu ve siyasî teşkilâtının en yüksek organı olan parti işçi sınıfı diktatoryasının bir âletidir. Parti bu görevini Yüksek Meclis vasıtasıyla ve İşçi Sendikaları, kooperatifler, Komünist Gençlik Teşkilâtı ve diğer sosyal teşekküllerin yardımı ile yapar. Partinin liderliği herşeyden evvel şu anlama gelir : Parti Sovyet Sosyalist devletinin bütün tutumunu tâyin ve tesbit eder... Devlet ve bütün sosyal teşekküller siyaset ve idare ile ilgili bütün konularda bütün kararları partinin direktiflerine uygun olarak verirler. Parti bu önemli rolünü şu şekilde ifa eder. Evvelâ, parti kendine bağlı olan ve parti direktiflerini harfiyen yerine getireceğinden emin olduğu kişileri hükûmet mekanizmasının mühim yerlerine getirir. İkinci olarak, parti hükûmet organlarının bütün çalışmasını

gözden geçirerek yanlış ve mahsurlara işaret eder... Üçüncüsü, hükûmetin endüstriyel, ziraî, ticarî, kültürel ve diğer bütün alanlarda faaliyetinin karakter ve genel yönünü tâyin eder. Partinin Sovyet seçimlerinde de siyasî ve pratik büyük önemi vardır.»³

Partinin önemini bildiren başka bir Sovyet kaynağı da şunları yazıyor :

«S.S.B.B.'deki tek parti olan Komünist Partisi Sovyetler cemiyyetinde iç ve dış meselelere yön verir... Halkın hudutsuz güvenliğini kazanmış olan parti Yüksek Meclis kanalı ile en güvenilir elemanlarını devletin en yetkili mevkilerine getirir... Hiç bir önemli kararın parti direktifleri dışında alınmasına imkân yoktur. Devlet teşekküllerine sızan bu parti nüveleri, partinin bölünmek bilmez disiplini ve parti üyelerinin parti merkezine olan derin bağlılıkları partinin liderliğini garanti eden unsurlardır. Parti bu ödevini devlet organlarına gönderdiği direktiflerle yerine getirir... Bu direktifler kanunların nüvesini teşkil eder. Gene aynı anlamda parti de hükûmetin nüvesidir.»⁴

Başka bir Rus yazarı da aynı fikri şöyle özetledi : «Yüksek Meclis Presidyumunun tebliğleri, hükûmetin kararları, herhangi bir bakanın emir ve direktifleri ve her cumhuriyette en yüksek âmirden en ufak memura kadar verilen bütün kararlar Komünist Partisinin siyasetini ifade eder.»⁵ Partinin bu siyasî monopolisini Anayasasının 126'ncı maddesi de önemle zikreder :

«İşçi menfaatlerini korumak ve halkın teşkilatlanma ve siyasî faaliyete iştirak hevesini körüklemek için S. S. C. B. vatandaşları işçi sendikaları, kooperatifler, gençlik ve spor teşkilâtları kültürel ve teknik cemiyetler kurma hakkına haizdirler. Vatandaşların en aktif ve siyasî bakımdan en ileri zümresi de Sovyet Rusya'da sosyalist toplumun kuvvetlenip gelişebilmesine çalışan işçi kitlelerinin öncü kolu olan ve yukarıda zikredi-

³ M. A. Arzhanov et al., *Teoria Gosudarstva i Prava*. Moskova, S. S. C. B. Fen Akademisi Hukuk Enstitüsü, 1949, s. 328 - 330.

⁴ A. A. Askerov et al., *Sovetskoe Gosudarstvennoo Pravo*. Moskova, S. S. C. B. Fen Akademisi Hukuk Enstitüsü, 1948, s. 285 - 286.

⁵ G. I. Fedkin, «O rukovodyaşçei roli VKP (b) v razvitii sovetskovo sotsialistiçeskovo prava,» *Sovetskoe Gosudarstvo i Pravo*. Haziran 1950, No. 6, s. 19.

len bütün cemiyetlerin nüvesini teşkil eden Komünist Partisinde toplanırlar.»

1936'da da Rus Anayasası kabul edilirken Stalin aynı fikri şöyle anlatmıştı : «Yeni Anayasa işçi sınıfının diktatorya rejimi ve Komünist Partisinin değişmez liderliği üstünde önemle durmaktadır... Rusya'da birkaç partinin birlikte mevcut olmasına ve bu partilere hareket serbestisi tanınmasına sebep yoktur. Rusya'da ancak bir parti olabilir - Komünist Partisi.»⁶ Şunu ilâve etmeli ki partinin bu rakipsiz rolünü tesbit hususunda işçi, köylü ve münevverlerin fikri alınmamış ve partinin bütün resmî ve gayriresmî faaliyetleri kontrol etme yetkisinin devam edip etmemesi için vatandaşın tercihi müracaat bahis konusu bile edilmemiştir.

B. *Partinin Hacmi* : İhtilâlin muvaffak olmasından sonra partinin küçük kalmasını icap ettiren sebeplerin ortadan kalkması icap ederdi. Artık Çarlık polisinin faaliyetine son verilmiş ve «profesyonel ihtilâlciler» ihtiyacı kalmamıştı. Bunlara rağmen parti seğkin bir avuç insanın girebildiği ufak bir teşkilât olarak kaldı. Partiye çok bağlı ve olağanüstü kabiliyetli kimseler ihtilâlden sonra bile Rus cemiyetinde azınlığı teşkil ediyordu. Gereken bağlılık ve vazife hissini devam ettirebilmek için partinin küçük kalmasını isteyen Lenin daha 1922'de partinin haddinden fazla büyüdüğünü ileri sürmüştü. İngiltere ve Fransa'da ise siyasî partiler taraftarlarının sayısının çoğalmasında beis görmezler.

Maamafih, Rusya'da endüstrileşme ve bürokrasinin gelişmesine koşut olarak parti üyelerinin sayısında ister istemez bir yükselme göze çarpıyordu. Komünist Partisi büyümekte olan devlet teşkilâtının mühim mevkilerine parti üyelerini getirmekte ısrar ettiğine göre, bu çoğalan mevkileri doldurabilmek için partinin yeni üyelere ihtiyacı olması tabiiydi. Neticede üye adedi Mart 1917'de 23.000'den Kasım 1917'de 200.000'e çıktı. Maamafih, parti liderlerinin ikide - bir başvurduğu «temizlik» üye kalitesinin korunmasında yardımcı oluyordu. 1921 ve 1922'de üyelerin dörtte üçünden fazlası partiden çıkarıldı. Bunu 1928 - 29 ve 1933 - 38 senelerinin «tasfiye» hareketleri takip etti. Gene bu senelerde, partiye üye kaydedilmiş olmasına rağmen parti en disiplinli ve en kabiliyetli elemanlara münhasır bir teşkilât olmaktan hiç bir zaman çıkmadı. 1938 yılı başında parti üye ve adaylarının sayısı 1,920,002 olarak tespit edilmişti. 1930 danberi parti bu kadar küçülmemişti⁷

⁶ Stalin, op. cit., s. 578 - 579.

⁷ Merle Fainsod, «Postwar Role of the Communist Party,» *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 263, Mayıs 1949, s. 20; *Partiniya Zhizn*. No. 20. Ekim 1947, s. 73 - 83.

1939'dan evvel partiye üye kabûlü bazı tahditlere tâbi idi. Üye adayları yaptıkları işe ve mensup oldukları «sınıf» a göre ayrılıyor ve partinin daha az himaye, müsamaha ve itibarına mazhar sınıflara mensup olanların adaylık süreleri diğerlerinden uzun oluyordu. 1939'da bu durum şöyle değişti : Partiye üye adayı olacak şahıs on - sekiz yaşından aşağı olmayıp üç üye tarafından tavsiye edilmelidir. Bu üç üyenin partiye üç seneden beri kayıtlı olmaları ve adayı iş yerinde tanımış olmaları şarttır. Bu usule göre adayı tavsiye eden şahıs büyük bir mes'uliyet altına giriyor demektir. ⁸ Adayda mahzurlar görüldü mü kefil birkaç sene sonra dahi hesap vermeğe çağırılabilir. Komünist Gençlik Teşkilâtı üyeleri partinin yalnız iki üyesinin ve Komünist Gençlik Teşkilâtı bölge komitesinin tavsiyesi ile aday olabilirler. İhtilâlden evvel başka partilere kaydolmuş yaşlıların partinin beş üyesi tarafından tavsiye edilmesi gereklidir. Bu beş üyeden üçünün en aşağı on senedenberi, ikisinin de ihtilâlden evvel partiye katılmış olmaları şarttır. Böyle bir şahsın parti safhalarına kabul edilebilmesi için bu kâfi değildir, çünkü karar bizzat parti Merkez Komitesine attır.

Adayın müracaat fişi partinin en aşağı kademesinde yapılan bir toplantıda gözden geçirilir. Bu toplantıda alınan karar partinin kaza ve şehir komitesinin tasvibinden geçer. Bu tasvipten geçen şahıs bir yıl müddetle aday olarak kabul edilir. Parti Anayasasının 16'ncı maddesine göre, bu bir yıl zarfında aday partinin programı, siyaset ve taktiklerini iyice öğrenmek ve kendini yetiştirmekte görevlidir. Gene Parti Anayasasının 18'inci maddesine göre, bu bir yıllık tecrübe süresinden sonra parti adayın tam üye olarak kabul edilip edilmemesi meselesini inceler. Aday bir sene zarfında kendini göstermemişse, parti ya tecrübe devresini en fazla bir yıl daha uzatır, yahut da adayı ihraç eder. Adaylar parti toplantılarına katılabilirlerse de oy veremedikleri gibi parti içinde herhangi bir mevkiye seçilemezler.

Üye parti mensubuna yakışır şekilde hareket etmediği takdirde ihraç edilir. Yalnız partinin en aşağı kademesinde alınan ihraç kararının parti kaza veya şehir komitesinde tasdiki gerekir. Üyenin suçu ciddi değilse bir ihtar verilir. Ciddi olup da ihracı icap ettirecek kadar mühim değilse üye aday durumuna indirilir. Parti yüksek kademelerinde vazife alanlar yalnız yüksek kademelerde üçte - iki çoğunlukla partiden çıkarılabilir.

Partiye yeni üye ve aday kabûlü ile ilgili prensipler İkinci Cihan Savaşı sırasında inkitaa uğradı. 22 Haziran 1941'de Nazi Almanyasının

⁸ Parti Anayasasının 5'inci maddesi. Pravda 14 Ekim 1952, s. 1.

Sovyetler Birliğine taarruzuyla Komünist Partisi en büyük imtihanlarından birini vermeğe hazırlanıyordu. Parti harb gücünü desteklemek için parti üyesi olmayan vatandaşların bağlılığına güvenebilir miydi? Sovyet halkı ve bilhassa azınlıklar arasında bir çözüntü başladığı sırada Nazilerin işgâl ettikleri topraklarda mezâlîme başlamaları Rus vatandaşları arasındaki bağları kuvvetlendirmeğe yaradı. Harb sırasında ölenlerin yerine yeni üye bulmak, partinin prestijini yükseltmek ve harb meydanında kahramanlık gösterenleri mükâfatlandırmak gerekiyordu. Harb yıllarında parti halkın desteğine mazhar olabilmek için şu iki yolu tâkip etti: (a) Partiyi halkın çoğunluğunun destekleyebileceği bir mekanizma haline sokabilmek için üye kabulünde titizlik göstermeyerek teşkilâtın kapılarını vatandaşlara açtı. (b) Gene halkın desteğine mazhar olabilmek gâyesiyle Komünist ideolojiyi olduğu kadar Rus milliyetçiliğini de körüklemeye başladı. Stalin vatandaşlara Marx, Engels ve Lenin'in siyasî felsefesini hatırlattığı kadar Aleksander Nevski, Büyük Petro, Nakimov ve Suvarov gibi millî kahramanların da üstünde durdu.⁹ Bu suretle, Rus tarihindeki iftihar edilecek safhalar belirtildi, Ortodoks kilisesinin faaliyetine hız verildi, yeni bir millî marş yazıldı ve bestelendi, Pan-Slavizm fikirleri tekrar ortaya atıldı, ordunun nüfuzu arttı ve vatanperverlik hisleri her fırsatta kamçılandı. Komünist Partisi Merkez Komitesinin 19 Ağustos 1941 tarihli kararıyla bir senedir parti üyesi olan üç kişinin tavsiyesi partiye kaydolmağa kâfi geliyordu. 9 Aralık 1941 tarihli kararlar da yedek üyeliğin müddeti üç aya indirildi.¹⁰ Bir Sovyet kaynağına göre, 1942 yılında partiye 1.340.000 yeni üye kabul edildi.¹¹ Böylece, 1 Ocak 1940'dan 1 Ocak 1945'e kadar parti üye ve yedek üyelerinin adedi, 3.399.975'den 5.760.369'a yükseldi. Eylül 1947'de bu rakam 6.300.000'e çıkmıştı.¹² Rus zaferleri sıklaştıkça parti Marksist ideolojiye daha fazla önem vermeğe başladı. 17 Ekim 1944 tarihli *Pravda* gazetesi parti üyelerinde ideolojik tarafın zayıf kaldığını şöyle anlatıyordu: «İşgâl süresinde Almanlar bütün yollara baş vurarak Sovyet vatandaşlarının vicdanlarını zehirlemek istediler... İşçi vatandaşların siyasî faaliyetlerini geliştirmek parti teşkilâtının vazifesi olmalıdır.»¹³

Rusya'nın İkinci Cihan Savaşından muzaffer çıkışı ortaya bazı par-

⁹ W. W. Kulski, *The Soviet Regime : Communism in Practice*. Syracuse, Syracuse University Press, 1954, s. 91 - 98.

¹⁰ *Partiiniya Zhizn*. No. 20 (Ekim 1948), s. 73.

¹¹ *Bolşevik*. No. 20 (30 Ekim 1947), s. 37

¹² *Fainsod*, *op. cit.*, s. 22.

¹³ John S. Curtis ve Alex Inkeles, «Marxism in the U. S. S. R. - The Recent Revial,» *Political Science Quarterly*. Vol. LXI, No. 3 (Eylül 1946), s. 350.

ti problemleri attı. Parti üyelerinin sayısı savaş yıllarında adamakıllı kabardıktan başka alelacele kabul edilen bu vatandaşlar yeter derecede siyasî eğitim görmemişlerdi. G. Malenkov 1947'de yaptığı bir konuşmada harb yıllarında partiye üç - buçuk milyon vatandaşın katıldığını söyledi. Toplu halde ve tecrübe safhasını geçirmeden üyeliğe kabul edilen bu vatandaşların parti içinde üye kalitesini düşürdüğüne şüphe yoktu.¹⁴ Üstelik, «kapitalist» dünyasına bir göz atma fırsatını bulan Rus askerlerinden bir kısmı «Sovyet cenneti» nin mükemmelliğinden şüphe etmeğe başlamışlardı. Harbten sonra parti üye adedini azaltmağa azimli görünüyordu. 1945'den sonra partiden ihraç edilenler hakkında istatistik yoksa da siyasî bilgi ve faaliyeti yetersiz kalan zümrenin üyelikten çıkarıldıklarında şüphe yoktur. Maamafih, bu temizliğin 1936 - 1938 yıllarındaki toptan tevkif, azil ve kurşuna dizmelerden çok hafif olduğuna işâret etmek gerek. 1936 - 1938 yıllarının aksine olarak, 1945 sıralarında yapılan temizlik halka açık mahkemelerle vatandaşa duyurulmadı. Maamafih, partiden ihraç edilenler hakkında da cezaî takibat yaptırılmadı. Partiyeye kabul şartları ve disiplin gene ciddileşti. Marksist - Leninist - Stalinist doktrini öğreten parti mekteplerinin sayısı çoğaldı ve parti Rus halkının «sömürgeci» sıfatını yapıştırdığı Batı ile mücadele hızını arttırmaya koyuldu. Eylül 1947'de Malenkov Lenin'in eski düsturunu bir daha şöyle açıklıyordu : «Parti içinde kalite alelâde sayıdan daha önemlidir.»¹⁵ Bugün, parti üyelerinin adedi sekiz milyon civarında olup nüfusun % 3 üdür.

C. *Partinin Terkibi* : Evvelâ yaş meselesi. Komünist Partisi daha çok orta yaşlılardan müteşekkildir. 19'uncu Parti Kongresine katılanların % 76'sı kırkın üstünde idi. Delegelerin % 5.9'u 35'ten küçük, % 17.7'si 36 - 48 yaş arasında, % 61.1'i 41 - 50 yaş arasında ve % 15.3'ü de 50 yaşın üstündeydi.¹⁶ Üyelerin tahsil meselelerine gelince. Dört milyon üye orta mektep ve yarım milyondan fazlası da üniversite mezunuydu. Üyelerin çoğu devlet organlarında, endüstri ve ziraat teşkilâtında mühim mevkilerde olup doğrudan doğruya işçi safhalarından gelenlerin sayısı azdır. 19'uncu Parti Kongresine katılan 1192 kişiden 709'u yüksek tahsil görmüş, 84'ü yüksek tahsilini tamamlamamış, 223'ü lise tahsili yapmış ve 176'sı da lise tahsilini tamamlamamıştı.¹⁷ 20'inci Parti Kongresine ka-

¹⁴ Dimitri von Mohrenschildt, «Postwar Party Line of the All - Union Communist Party of the U. S. S. R.,» *The Russian Review*. Haziran 1950, s. 171 - 178.

¹⁵ Fainsod, *op. cit.*, s. 26.

¹⁶ *Pravda*. 9 Ekim 1952.

¹⁷ *Pravda*. 9 Ekim 1952, s. 6.

tilan 1335 delegeden de 758'i yüksek tahsilliydi.¹⁸ Münevver sayısının fazlalığına ve partinin hâlâ ancak en merbut, çalışkan ve faydalı elemanlara kapılarını açtığına bakılırsa Komünist Partisinin taraftarlarının sayısından çok kalitesine önem verdiği belirli olur.

Ç. *Partinin Disiplini* : Parti üyesinin ana vazifesi Markist felsefeyi tafsilâtı ile bilmek değil, parti disiplinine en ince teferruatı ile riayet etmektir. Komünist Partisi Rusya'nın içinde bütün diğer partileri lâğvettikten sonra siyasî hürriyet ve muhalefete olsa olsa partinin içinde müsaade edilebilirdi. Halbuki, fikir tartışmasına yalnız partinin en yüksek kademesi olan Merkez Komitesi Presidyumunda ve ancak bir karar alınca ya kadar müsaade edilebilir .Rusların «demokratik merkezîleştirme» adını verdikleri bu prensip şu esaslara dayanıyor :

- a) Her kademede bütün parti organlarının seçilmesi,
- b) Parti teşkilâtına muayyen zamanlarda rapor verilmesi;
- c) Bölünmez parti disiplinine hürmet edilmesi ve azınlığın çoğunluk karar ve arzularını kayıtsız şartsız kabulü;
- d) Partinin daha yüksek organlarının aldığı kararların daha aşağı seviyedeki organlar tarafından benimsenmesi,

Rusya'da parti disiplinini kökleştirmek kolay olmadı. İhtilâli hemen tâkip eden yıllarda Lenin herhangi bir meselede kat'i karar vermekte geciktiği zaman parti içinde muhalefet başgösterdi. Meselâ, Şubat 1918 de Almanya ile sulh bahis konusu olduğu zaman Parti Merkez Komitesi Lenin'in tekliflerini iki defa reddetmiş ve şiddetli münakaşalardan sonra konu üçüncü defa reye konduğu zaman Lenin'in tezi 30'a 12 oyla kabul edilmişti. Maamafih, ihtilâlin ilk birkaç yılında verilen kararlarda oybirliği üzerinde titizlik gösterilmeyişine bakarak parti disiplinin zayıfladığına hükmetmek doğru olmaz. Lenin iç harbin hüküm sürdüğü 1920 yılında demişti ki : «Komünist Partisi ancak askerî bir disipline benzer bir disiplinle idare edilir ve parti merkezi ancak nâmütenahi yetkiye sahip olursa faydalı olabilir.»¹⁹ Gene Lenin şöyle diyordu : «Bolşevikler en sert disiplini kurmaktan vazgeçselerdi iki - buçuk saat bile iktidarda kalamazlardı.»²⁰ Stalin de 1924'de aynı fikri şöyle ifade etmişti : «Parti içindeki hiziplerin mevcut olması birliğin ve bölünmez gâyenin yok olması demektir.»²¹ Lenin'in 1924'de vefatından sonra

¹⁸ W. W. Kulski, «The Twentieth Congress of the Soviet Communist Party,» *The Russian Review*. Haziran 1956, s. 160.

¹⁹ Lenin, *Collected Works*. VII, s. 204.

²⁰ *Ibid.*, x, 60.

²¹ Stalin, *op. cit.*, Vol. I, s. 172.

Trotski'nin 13'üncü (1924), 14'üncü (1925) ve 15'inci (1927) Parti Kongrelerinde ifade ettiği farklı görüşlerini Stalin parti içinde hizip yaratma gayretleri olarak tanıtmaya muvaffak olmuştu. Parti içinde fikir tartışmasına tahammülü olmayan Stalin 1925'de şunları söyledi : «Şunu esefle belirtmeliyim ki toplantılarda fikir münakaşaları yer almaktadır. Partinin bu zorluğu da yeneceğinden eminim... Şunu hatırlıyalım ki biz iktidarda olan bir partiyiz. Görüş ayrılıklarını açığa vurmamak memleket içinde ve dışında itibarımızın azalmasına sebebiyet verecektir.»²² Nihayet, 1930 Parti Kongresinde Stalin şuna «iftiharla» işaret etti : «Artık partinin herzamankinden daha tek görüşlü olduğu ve bütün hiziplerin ortadan kalktığını müjdeliyebilirim.»²³

D. «Kendi Kendini Tenkit» (*samo - kritika*) Prensibi : Parti Batı demokrasilerinde kullanılan «tenkid» anlamı ile Rus dilinde *samo - kritika* adını verdiği «kendi kendini tenkid» prensibi arasındaki büyük farka dikkati çekmektedir. Muhâlefetin tenkidi bahis konusu olamayacağından hükûmet politikasının aksak taraflarını bizzat hükûmet ve partinin tenkid etmesi gerekmektedir. Bu şekilde kendi kendini tenkid iki türlü oluyor : «yukardan gelen tenkid» ve «aşağıdan yapılan tenkid». Bunlardan ilki parti idarecilerinin aşağı kademelerdekileri tenkid etmesi demektir. Diğer taraftan, alelâde bir vatandaş veya bir parti mensubunun tenkid hakkı ancak siyasetin tatbik edilmiş şekli ile ilgili olabilir. O halde, Rusların «kendi kendini tenkid» hakkı dedikleri mefhum bizim anlayışımızla bir tenkid değil, bilâkis, parti kararlarının lâıyık ile yerine getirilip getirilmediğini kontrol eden bir mekanizmadır. Yüksek parti veya hükûmet organı bir karar aldıktan sonra o kararın tenkide uğradığı görülmemiştir. Alınan kararları ancak en yüksek mevkide olan şahıs tenkid edebilir. Bu da tenkidden ziyade siyasetin değiştiğini bildiren bir emâredir. Çok defa liderler alt kademelerdeki memurların tutumunu kıyasıya tenkid ederler. Resmî görüş bu şekilde belli olduktan sonra bütün parti üyeleri tenkid ve ithama katılırlar. Yalnız hiç kimse Parti Genel Sekreterini tenkide yanaşamaz. Meselâ, 20'nci Parti Kongresinde Kruşçov herkesi rahatça tenkid etmiş olmasına rağmen hiçbir parti üyesi doğrudan doğruya Kruşçov'un mes'ul olduğu ziraat politikasındaki büyük mahzurlardan söz açmaya cesaret edememişti. Kruşçov ve Parti Merkez Komitesi Presidyumu üyeleri İngiliz İşçi Partisi veya Fransız Sosyalist Partisi liderlerinin uğradığı tenkit süzgecinden geçmezler. Rusya'da parti liderlerini tenkide yanaşmak parti içinde hizip yaratmaktan farklı değildir ki cezası en azından partiden ihraçla başlar. «Kendi kendini tenkid» prensibi Rus

²² *Ibid.*, s. 422, 457.

²³ G. M. Carter, J. C. Ranney ve J. H. Herz, *Major Foreign Powers*, New York, Harcourt, Brare and Company, 1952, s. 475.

bürokrasisinin hile ve tembelliğe sapmasına mâni olmağa ve partinin alelâde üyelerini daimî disiplin altında tutmağa yaramaktadır. Tenkide uğrayan şahıslar basın ve yayın yolu ile halk efkârı önünde ehliyetsizliklerini «itiraf» etmeğe zorlanır. Stalin Batı ve Sovyet «tenkid» anlayışları arasındaki mühim farkı şu sözlerle ifade etmişti : «Bizim kendi kendini tenkid dediğimiz şey işçi sınıfının kültür seviyesini yükseltmek, mücâdelecî ruhunu kamçulamak ve sosyalizmin zaferine olan inancını kuvvetlendirmek için girişilen yapıcı tenkidden ibarettir... Partinin nüfusunu azaltmak, Sovyet resmî makamlarını küçümsemek ve işçi sınıfının yapıcı idealini sondajlamak gayesi ile yapılan yıkıcı tenkidin bizim sistemimizde yeri yoktur.»²⁴ Tabii herhangi bir tenkidin «yapıcı» mı, yoksa «yıkıcı» mı olduğuna Parti Merkez Komitesi ve onun Presidyumu karar verecektir.

IV. Parti Teşkilâtı

Komünist Partisi teşkilâtı zemini geniş büyük bir piramidi andırır. En aşağı kademesinde, 1954 istatistiklerine göre, 237,245 hücre vardır. Bu hücreler fabrikalarda, kollektif çiftliklerde (*kolkhozlar*), devlet çiftliklerinde (*sovkhoslar*), kara, deniz ve hava kuvvetlerinde, köylerde, ofislerde ve eğitim merkezlerinde kurulur. Her hücre en aşağı üç kişiden müteşekkildir. Hücrelerde üye sayısı on - beşe çıkınca *büro* adı verilen icra komiteleri kurulur. Büronun en yetkili üyesi sekreteridir. Kurulan hücre ve büroların üstünde şehir ve kazalarda kurulan parti komiteleri vardır. Bu komitelerin seçtikleri büro ile üç sekreter daha yüksek kademelerin tasvibine sunulur. Şehir ve kazalardaki parti komiteleri hücrelerin faaliyetini, mahalli parti yayınlarını ve işçi sendikaları, kooperatifler ve gençlik teşkilâtları gibi parti - dışı teşekküllerle işbirliği yapan parti gruplarının çalışmalarını kontrol eder. Usule göre şehir ve kazalarda parti konferansları yılda bir defa yapılır. Şehir ve kaza komitelerinin üstünde *bölge parti teşkilâtı* yer alır. On - sekiz ayda bir toplanan bölge parti teşkilâtı da bir büro ve dört sekreter seçer ki bu tâyinlerin de daha yüksek kademeler tarafından tasdiki gerekir. Bunun üstünde *mıntıka ve cumhuriyet teşkilâtı* vardır. Her teşkilâta sözde en yüksek makam o teşkilâtın genel kongresi olup on - sekiz ayda bir toplanır ve bir komite intihap eder. Bu komite de bir büro ve dört veya beş sekreter seçerek S. S. C. B. Komünist Partisi Merkez Komitesinin tasvibine arzeder. Daha aşağı kademelerde de olduğu gibi, mıntıka ve cumhuriyet teşkilâtı da partinin o

²⁴ Gavrilov, *Vnutripartinaya demokratia v Bolşevitskoi Parti*. Moskova, Siyasî Yayınevi, 1951, s. 19 - 20.

bölgedeki bütün faaliyetini kontrol eder. Parti as - tüzüğüne göre, teşkilâtın en yüksek organı *Parti Kongresi*'dir. Kongre bir *Parti Kontrol Komisyonu* ve bir de *Merkez Teftiş Komisyonu* seçer.

Görünüş itibariyle, Rus Komünist Partisinin teşkilâtı Batı demokrasilerindeki siyasî partilerin teşkilâtlarından az farklıdır. Maamafih, teşkilâtın dış görünüşü ile hakikatte çalışma tarzı arasındaki fark büyüktür. «Demokratik merkezîyet» prensibine göre, yetki ve otorite parti teşkilâtının en yüksek kademesindedir. Hücreden şehir teşkilâtına kadar aşağı kademelerde seçilen sekreterlerin yukardan tasvip edilmesi teşkilâtı partinin yüksek kademelerini kontrol ettiğini gösteren delillerden biridir. Daha doğrusu, Komünist Partisi teşkilâtını askerî teşkilâtle mukayese etmek yanlış olmaz. Hattâ, Stalin 1937'de böyle bir mukayese yapmıştı bile. Merkez Komitesi önünde yaptığı bir konuşmada parti liderlerini generallere, yardımcılarını subaylara ve alelâde üyelerini de neferlere benzetmişti. Bu arada Merkez Komitesi Prensidyumunun genel kurmay heyeti ve Genel Sekreterin de başkumandan olduğunu söyleyebilirdi.

A. *Parti Kongresi*: Parti anayasasına bakılırsa Parti Kongresi İngiliz İşçi Partisi Kongresi kadar yetkilidir. Her yeni kongre partinin yeni Merkez Komitesini seçmek, partinin iç ve dış siyasetini tesbit etmek, parti programında değişiklik yapmak ve diğer parti organlarının raporlarını tasdik etmek haklarına sahiptir. Hakikatte, parti kongresi bu haklardan hiçbirine sahip değildir. Bir defa, kongre üyeleri Merkez Komitesinin çizdiği usûl çerçevesinde seçilir. Öyleyse, Merkez Komitesi Kongre üyelerinin sadâkatinden emindir. İkincisi, Kongreye bir parti organı olarak önem verilmediğinden toplantıları yakın zamanlara kadar çok seyrek olmuştur. Kongre 1917'den 1925'e kadar her yıl toplanmış olmasına rağmen, 1926, 1927 - 1929, 1931 - 33, 1935 - 1938, 1951, 1953 - 1955 ve 1957 - 1958 yıllarında toplantı yapmadı. Bu tarihlerden de anlaşıldığı gibi, toplantılar 1925'den sonra seyrekleşmeğe başlayıp harp yıllarında hiç yapılmamış fakat Stalin'in ölümünden sonra Kongre iki toplantıya çağırılmıştır. 18'inci Parti Kongresinde değiştirilen Parti Anayasasına göre Kongre üç senede bir toplanmalıdır. Toplantı süresi bir - iki haftadır.²⁵

Parti Kongresi vazifelerinden hiçbirini yerine getiremediği halde, seyrek de olsa, toplantıya çağırılmasındaki hikmet nedir? Kongre iki gâyeye hizmet etmektedir. Birincisi, Kongre, Parti liderlerinin güttüğü siyaseti millet önünde destekleyerek parti yüksek kademelerinin üyelerle işbirliği ettiğini ispata âlet olur. İkincisi, Kongre parti liderlerinin ge-

²⁵ Julian Towster, *Political Power in the U. S. S. R. 1917 - 1947*. New York, Oxford University Press, 1955, s. 145.

lecekte güdeceği siyaseti benimseyip vatandaşa duyurmağa çalışır. 18'inci Parti Kongresinde söz alan 73 hatipten 63'ü Merkez Komitesinin tam yetkili üyesi, dördü aynı organın üye adayı ve ikisi de Merkez Teftiş Komisyonu üyesiydi. Sözde Parti Merkez Komitesinin faaliyetini kontrol edecek olan Parti Kongresi üyeleri her toplantıda parti liderlerinin konuşmalarını dinleyip dağılırlar. Kongrenin Presidyumu, sekreteryası, tasarı komitesi ve itimatname komitesine usulen Merkez Komitesi üyeleri seçilir. Seçimlerden sonra sıra raporların okunmasına gelir. Raporlar iç ve dış siyaset, parti teşkilâtı ve sair konularla ilgilidir. Rejimin ilk yıllarında daha çok partinin teşkilâtı, programı, disiplini ve kaynakları; sendikalar ve kooperatifler; azınlıklar ve meclisler gibi konular ele alınırdı. İç Harbin sona erişinden sonra maliye, ulaştırma, ticaret, endüstri ve ziraat gibi meseleler daha çok görüşülmeğe başlandı. Parti Kongresinde dış politika raporları da okunur. Bu raporu ekseriya partinin en yüksek kademesindeki biri okur.²⁶ Dış politika raporu (a) milletlerarası durumu, (b) Sovyet Rusya'nın hâdiselerle ilgisini, (c) Sovyet siyasetinin ana gâyelerini, (ç) kaynaklarını ve (d) istikbaldeki hareket tarzını zikreder. Bin kusür üyeden ibaret olan Kongre tasarıları çok defa oybirliği ile kabul eder.

B. *Parti Merkez Komitesi*: Parti Anayasasının 36'ıncı maddesine göre, Merkez Komitesinin vazifeleri şunlardır :

«S. S. C. B. Komünist Partisi Merkez Komitesi iki parti kongresi arasında parti faaliyetine nezaret eder, Partiyi diğer teşekkül önünde temsil eder, Partinin merkezdeki basın organlarına tâyinler yapar, taşradaki basın organlarına yapılan tâyinleri tasdik eder, Sovyet cemiyetinde önemi olan bütün teşekküllerin kurulmasına yardım ve faaliyetlerini kontrol eder, Partinin imkân ve vasıtalarının ne gibi maksatlar için kullanılacağını tesbit eder ve Partinin merkezdeki bütçesini tasdik eder.»

Parti Anayasasının târif ettiği bu yetkilere bakarsak Merkez Komitesi Parti siyasetinin kararlaştırıldığı bir organ olarak göze çarpmaktadır. Halbuki, Merkez Komitesinin 125 asil ve 110 yedek üyeden müteşekkil oluşu bu vazifeleri yerine getirmeğe mânidir. Yukarda zikredilen 36'ıncı maddeye göre, Merkez Komitesi İngiliz Kabinesi ile İşçi Partisi İcra Komitesinin vazifelerini yüklenmiş sayılır. Bir parlâmento kadar kalabalık olan Merkez Komitesi Partinin idareyi elinde tutan organı olmaktan çok uzaktır. İkinci olarak, Merkez Komitesi senede ancak dört defa toplan-

²⁶ Bu raporların ilk beşini Lenin, ondan sonraki ikisini Zinoviev, daha sonraki beşini de Stalin okumuştur.

diğindan parti meselelerini gerektiği şekilde müzakere etmesi fiilen imkânsızdır. İngiliz Parlâmentosu bile hemen hemen bütün yıl toplantı halinde olduğu halde teşriî yetkilerini gerektiği gibi yerine getirememektedir. O halde, Merkez Komitesinin hakiki vazifesi nedir? Merkez Komitesi kendinden daha yüksek bir organ olan Merkez Komitesi Presidyumunun aldığı kararları oy - birliğiyle tasdik eder. Parti Presidyumu kararları Merkez Komitesi toplantısından evvel alır ve Komite üyelerinin tasvibine sunar.

C. *Parti Kontrol Komitesi*: Parti Anayasasının 35'inci maddesine göre, Parti Kontrol Komitesinin vazifeleri şunlardır :

- «a) Parti üye ve üye adaylarının parti disiplinine riayet edip etmediklerini kontrol etmek ve parti programı, disiplini ve ahlâk düsturlarını ihlâl edenleri cezalandırmak;
- b) Partiden ihraç ve diğer cezalarla ilgili olarak Merkez Komitesinin aldığı kararların temyiz edilmesi halinde kararları incelemek;
- c) Parti Kontrol Komitesi adına muhtelif cumhuriyetlere ve o cumhuriyetler içinde muhtelif bölgelere mümessiller yollamak.»

Merkez Komitesi Presidyumu Parti Kontrol Komitesini üyelerin sadakatini her an kontrol edebilecek bir âlet olarak kullanmaktadır.

Ç. *Parti Merkez Teftiş Komisyonu*: Parti Anayasasının 39'uncu maddesine göre, bu komisyonun vazifeleri şunlardan ibarettir :

- «a) Parti Merkez organlarının idarî işlerinin serî ve hatâsız yapılmasını temin etmek, b) Merkez Komitesinin bütçesini tanzim etmek.»

Merkez Teftiş Komisyonunda kalbur - üstü Sovyet liderlerinden hiçbiri üye olmadığına göre bu parti organının yalnız hesapları kontrol etmekle vazifeli olduğuna hükmedilebilir.

D. *Parti Merkez Komitesi Presidyumu*: Sovyet rejiminde bütün siyasî (ve her türlü) yetki oldukça küçük parti organlarının elinde kalmıştır. Ekim 1952'ye kadar bütün yetki on - iki üyeden müteşekkil olan *Siyasî Büro*'nun (*Politbüro*) elinde idi.²⁷ On - dokuzuncu Parti Kongre-

²⁷ Cyril Bryner, «The Evolution of the Politburo,» *Current History*, Ağustos 1949, s. 71 - 74 ; Nathan Leites, «Aspects of Politburo Behavior,» *World Politics*, Temmuz 1950, s. 544 - 559; George K. Schweller, *The Politburo*. Stanford, California, Stanford University Press, 1951.

sinde büronun üye adedi on - ikiden yirmi - beşe çıkarıldıktan başka adı da *Presidyum* olarak değiştirildi. Presidyum bu büyümüş haliyle iyi çalışmamış olmalı ki birkaç kişiden müteşekkil bir *Presidyum Bürosu* kuruldu. 7 Mart 1953'de Presidyumun bünyesi tekrar değiştirilerek on asıl ve dört yedek üyeden ibaret hale getirildi. 7 Mart 1953 tarihli tebliğ Presidyum üyelerinin şu kimselerden ibaret olduğunu bildirdi : G. M. Malenkov, L. P. Beria, V. M. Molotov, K. E. Vorosilov, N. A. Bulganin, L. M. Kaganoviç, A. I. Mikoyan, M. Z. Saburov ve M. G. Pervukin, Dört yedek üye de N. M. Şvernik, P. K. Ponomorenko, L. G. Molnikov ve M. D. Bagirov olarak gösterilmişti.

Haziran 1953'de Beria Presidyumdan ihraç edildi (ve kurşuna dizildi). Gene aynı yıl yedek üyelere Melnikov, Ponomarenko ve Şvernik Presidyum üyeliğine getirildi. Molnikov bu vazifede üç ay kaldıktan sonra Haziran 1953'de Presidyumdan çıkarıldı. Bir ara dördüncü yedek üye Bagirov da Presidyuma tâyin edildi ise de Beria'nın düşmesi ile bu vazifeden uzaklaştırıldı. Malenkov'un Parti Genel Sekreterliğinden istifa ettirilmesi ile yalnız Malenkov'un değil, Molotov ve Kaganoviç'in de nüfuzu azaldı. Parti Genel Sekreterliği Kruşçov'e, Başbakanlık da Bulganin'e verildi. Bu arada Mareşal G. K. Zukov ve Mareşal A. M. Vasilevski'nin yıldızları parlamaya başladı. 1956 - 1957 yıllarında Kruşçov ve taraftarları Bulganin, Malenkov, Molotov, Kaganoviç, Saburov ve Zukov'u Presidyumdan ihraç ettiler. Sovyet sisteminde siyasî yetkinin toplandığı Parti Merkez Komitesi Presidyumunun bugünkü üyeleri şunlardır : Asli üyeler : N. S. Kruşçov, A. I. Mikoyan, A. B. Aristov, N. I. Bertuyayev, L. I. Brozhanov, Ya. Furtseva (kadın), N. G. İnyatov, A. I. Kirışenkov, F. R. Kozlov, O. V. Kuusinen, N. A. Muhittinov, N. M. Şvernik, M. A. Suslov ve K. Ya. Vorosilov. Yedek üyeler : P. M. Pespelov, Y. E. Kaalinberzin, N. V. Kodgorni, D. S. Polyanski, D. S. Koroçenko, A. N. Kosigin, K. P. Mazurov, V. P. Muzavanatsi ve N. G. Pervukhin.

Presidyum bütün parti ve devlet siyasetinin kararlaştırdığı en yetkili organdır.²⁸ Her presidyum üyesinin ne dereceye kadar nüfuzlu olduğunu kat'iyetle tesbit edebilmek için bizzat Presidyum toplantılarında bulunmak şarttır. (!) Maamafih, Genel Sekreterlik ve başkanlık görevlerini uhdesinde bulunduran Kruşçov'in hâlen «bir numaralı adam» olduğunda şüphe yoktur. Herhangi bir Presidyum üyesinin Presidyum bünyesi içinde önderliği eline geçirebilmesi için Sovyet sistemindeki şu dört mekanizmanın sadakatinden emin olması gerekir : a) Parti mekanizması, b) silâhlı kuvvetler, c) siyasî polis, d) devlet bürokrasisi. Partinin si-

²⁸ Merle Fainsod, **How Russia is Ruled**. Cambridge, Harvard University Press, 1953, s. 277 - 285.

lâhli kuvvetler ve siyasî polis teşkilâtı arasında, siyasî polisin de parti ve ordu içinde ajansları vardır. Bu mekanizmalardan yalnız bir tanesini kontrol eden bir şahsın Sovyet Rusya'nın bir numaralı adamı olma teşebbüslerinde muvaffakiyetsizliğe uğrayacağı şüphesizdir. İç İşleri Bakanı sıfatı ile siyasî polise hükmeden Beria'nın teşebbüsü bu sebepten kendi için iyi netice vermemiştir.

E. *Partinin Diğer Teşekküllerle İlgisi*: Parti bütün Sovyet vatandaşlarının sadakatini temin için İşçi Sendikaları ve Komünist Gençlik Federasyonu gibi teşkilâtları ajanları vasıtası ile idare eder. Sovyet İşçi Sendikaları liderlerinin hepsi parti mensubudur. Her üyenin Merkez Komitesi Presidyumunun verdiği bütün kararlara sadakatla bağlı kaldığına göre işçi sendikalarının parti menfaati aleyhine hareket etmesi düşünülemez.²⁹

Partinin Sovyet gençliği üzerindeki nüfuzu Faşist ve Nazi rakiplerini geride bırakacak kadar derin ve şumûllüdür. Gençliğin partinin önderliği altında teşkilâatlanması ancak ihtilâlden bir yıl sonra ele alınabildi. 29 Ekim - 4 Kasım 1918 tarihlerinde Moskova'da Birinci Komsomol Kongresine iştirak eden 176 delege ancak 22,100 kişiyi temsil ediyordu.³⁰ İkinci Komsomol Kongresi Ekim 1919'da toplandığı zaman teşkilâtın üye adedi 96.000'e çıkmıştı. O zamanlar Komsomola «bağımsız» bir teşkilât deniyorsa da Komsomol Merkez Komitesi Komünist Partisi Merkez Komitesine bağlanmıştı. Ekim 1920'de Üçüncü Kongrede üyeler 480.000'e yükseldi. 1920'lerde Rusya yavaş, yavaş sulh devresine girmekte olduğundan gençliğe vazifesinin «Rusya'da bir Komünist toplumu yaratmak» olduğu açıkça söylendi.³¹ Doğrudan doğruya Komünist ekonomi prensiplerini tatbik etmenin tehlikelerini idrak eden Sovyet Hükûmeti 1921 - 1927 yıllarında *Novoye Ekonomîçeski Politika* (Yeni İktisadî Siyaset) adına verdiği «kapitalist» bir sisteme baş vurunca Komsomol çevrelerdeki itiraz şiddetli oldu. Bir çokları N. E. P. devresini Komünizmin gerilemesi ve zaferden sonra teslim olmak anlamında aldılar. O güne kadar sadâkatini esirgemeyen gençliğin işi şüphencilğe vurması Komsomol teşkilâtını da sarstı. Beşinci Kongrenin toplandığı Ekim 1922 tarihinde üye sayısı 247.000'e düşünce parti önderleri endişelenmeğe başladılar. 1922'den sonra parti ve hükûmet gençliği tekrar kazanmağa gayret etti. Bilhassa köylerde Komsomol faaliyetine hız verildi. Bu tedbirler sayesinde üye adedi çıkmağa başladı. 1 Ocak 1934'te Komsomol adedi 400.000'i buldu.

²⁹ Türkkaya Ataöv, *Sovyet Rusya'da İşçilerin Bugünkü Durumu*. Ankara, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1960.

³⁰ Merle Fainsod, «The Komsomol - A Study of Youth Under Dictatorship,» *The American Political Science Review*. March 1951, No. 1, s. 21.

³¹ Klaus Mehnert, *Youth in Soviet Russia*. London, 1933, s. 60 - 61.

Tam bir sene sonra üyeler bir milyona çıktı. 1927'de bu rakkam iki milyona erişti. Böylece sayıları kabaran Komsomollar Stalingrad traktör fabrikası, Dnepropetrovsk elektrik fabrikası, Ural ve Sibiryâ fabrikaları, Komsomolsk endüstri merkezi inşaatı ve kollektif çiftliklerde çalıştırıldılar. Sovyet gençliği omuzlarına yüklenen bu vazifeye kendini o kadar verdi ki bazı Sovyet yazarları şu tenkitte bulundular: «İçinde bulunduğumuz seneler gençlerin omuzuna büyük yükler yüklüyor. Haddinden fazla yorulularak sinir hastalıklarına muzdarip oluyor ve daha on - sekiz, on - dokuz yaşlarında rûhen çöküyorlar. Hâlen sanatoryumlarda hastaların üçte biri Komsomol üyeleridir.»³² Buna rağmen, Komsomol üyeleri 1931'de 3 milyon, 1936'da 4 milyona çıktı.³³ 1939'de bu sayı 9 milyonu buldu.³⁴ Maamafih, 1936 - 1938 temizliği en büyük darbeyi partiye vurmuş olmasına rağmen Komsomollar da onun tesirinden kurtulamadılar. Komsomol teşkilâtı birinci sekreteri A. V. Kosarev vazifesinden çıkarıldı. Nazi Almanyasının Sovyet Rusya'ya taarruzuyla parti ve hükûmet gençliği tutmağa başladı. Ekim 1945'de üye adedi 15 milyona fırladı.³⁵ 1949'da toplanan On - birinci Komsomol Kongresi harb yıllarında gösterilen müsâmahayı tashih için üyelerin ciddî bir siyasî eğitime tâbi tutulmasını şart koştu.

Komünist Partisinin müstakbel üyeleri olan Komsomolların eğitimini daha küçük yaşta başlıyor. Sovyet çocukları daha çok küçük yaşta «Küçük Oktobristler» teşkilâtına alınırlar. Dokuz yaşına gelen çocuklar terfian girdikleri «Küçük Öncüler» de siyasî eğitime tâbi tutulurlar. «Küçük Öncüler» e giriş merasimi bilhassa genç dimağlara hitap eden renkli ve sembolik bir festival mahiyettedir. Merasim salonu Komünist büyüklerinin portreleriyle süslenir ve namzetler asker yürüyüşüyle salona girerler. Eski Bolşeviklerden biri her üyeye bir mendil, bir rozet ve bir de üyelik kartı verir. Üç köşeli mendilin her bir köşesi Sovyet devletinin dayanağı olduğu iddia edilen parti, Komsomol ve Genç Öncüleri temsil eder. Mendilin bir köşesine resmedilen beş odun parçasından üç alev çıkmaktadır. Beş odun beş kıtayı, üç alev de gûya dünya ihtilâlini vaadeden Üçüncü Enternasyonalî temsil ediyor. Genç Öncülerin devam ettikleri derslerde Sovyet Anayasası ve dünya meseleleri parti zaviyesinden anlatılır. Genç Öncüler 9 - 15 yaşındaki çocuklar içindir. On - dört yaşına gelenler, kâbiliyetleri müsaade ettiği takdirde, Komsomol teşkilâtına girebilirler.

³² **Ibid.**, s. 91.

³³ Towster, **op. cit.**, s. 140.

³⁴ **Idem.**

³⁵ **Idem.**

Komsomol teşkilâtı parti teşkilâtını andırır. Komsomol hücreleri fabrikalar, kollektif çiftlikler, devlet çiftlikleri, okullar ve diğer devlet teşekküllerinde kurulur. Her hücrenin en az üç üyesi bulunmalıdır. Kaza ve şehir seviyesinde Komsomol teşkilâtı bir komite kurar. Bu komite de bir büro ve sekreterlerini seçer. Sekreterlerin büyük bir ekseriyeti partiye kayıtlıdır. Her Sovyet cumhuriyetinde bir merkez komitesi vardır. Bu komiteye bağlı büronun sekreteri de parti üyesi olup en az üç sene Komsomol'da vazife görmüş olmalıdır. Teoriye göre, Komsomol teşkilâtının en yetkili organı Komsomol Kongresi deniyorsa da bütün kudret partiye sâdık Komsomol genel sekreterinin elindedir.

Mutlaka partiye kaydolan öğretmenler Komsomolları ilerde parti üyeliğine lâyük olacak şekilde yetiştirir. Komsomollar yalnız siyasî eğitim görmez, halka siyasî önderlik de eder. Komsomollar atletizm ve kültür hareketlerinde de kendilerini göstermeğe çalışırlar. Partinin sıkı kontrolü içinde yetişen ve partinin muvaffakiyetlerinden kendine büyük bir pay çıkararak iftihar eden Sovyet gençliğinin çoğu rejime sâdık denilebilirse de tatmin olmayan bir zümrenin mevcudiyeti de şüphe götürmez. Bu zümrenin ne kadar kalabalık olduğunu tahkik etmek imkânsızsa da Rus basınında bazı gençleri tenkit yollu yazıların intişarı bu şüpheyi haklı çıkarıyor. Bu zümreyi teşkil edenler arasında ebeveyni veya akrabaları partinin gadrine uğrayanlar, köylerde yaşayıp Komsomol propagandasına hedef olamayanlar, İkinci Cihan Savaşı yıllarında Batı memleketleriyle temasa gelip «kapitalist» âlem hakkında değer sistemlerini değiştirenler, bir fabrikada çalışmağa zorla gönderilip tahsilini yarıda bırakanlar, tahsilden sonra gene zorla gönderildikleri yerde işlerini beğenmeyip başka bir vazifeye nakil imkânını bulamayanlar ve sayıları tabii çok az da olsa, fikir hürriyetine taraftar bazı gençler sayılabilir.

V. Sonuçlar

Mukâyeseli devlet idaresini tetkik edenler Batı demokrasilerindeki siyasî partileri değerlendirirken kullandıkları ölçüleri Sovyet parti sistemine tatbik ederlerse Rus Komünist partisinin birçok noktalarda sert tenkitlere uğrayacağı aşikârdır. Sovyet sistemi vatandaşa mânâlı ve kâfi derecede bir seçme hakkı tanımamaktadır. Seçmenin iç ve dış siyasetin tesbiti ve o siyaseti gerçekleştireceklerin tâyini hususunda payı yoktur. Parti içinde de tartışma hürriyeti olmadığından parti üyelerinin dahi alınan kararlarda rolü olmaz. Hakikatte, partinin en yetkili organı Merkez Komitesi Presidyumu ve bu organın da en nüfuzlu şahsiyeti aynı zamanda başbakan olan Nikita S. Kruşçov'dır.

Şunu da ilâve etmeli ki Rus Komünist Partisinin gâyeleri Batı demokrasilerinde görülen siyasî partilerin hedeflerine tamamen aykırıdır. Komünist Partisinin ana vazifeleri seçmene mes'ul olmak ve dört senelik faaliyetini değerlendirme işini seçimlerde vatandaşa bırakmak değildir. Partinin amaçları Komünist sistemi iç ve dış düşmanlara karşı korumak, kitlelere itaat, sadakat ve komünizm prensiplerini öğretmek, Rusya'nın her ne pahasına olursa olsun en kısa zamanda endüstrileşip en gelişmiş Batı devletlerini geride bırakmak ve Sovyet cemiyetinin bütün tabakalarında kurulan bütün teşekkülleri kontrol etmektir. Bu gayeleri yerine getirmek için parti bütün devlet teşekküllerini elinde bulunduran münevver kitleye bel bağlar. «Parti münevverleri peşinden sürüklerken bu kitlenin de diğer vatandaşlara önderlik etmesini bekler.»³⁶ Parti Sovyet vatandaşını rejimin istediği şekilde yetiştirmek vazifesini üstüne almıştır.»³⁷ Bir Sovyet vatandaşının hayatı «partinin değişen taktiklerine intibak etme kabiliyeti» ne dayanır.³⁸ Parti vatandaşı istediği yola sevk etmek için iki usûle baş vurur : mükâfat ve terör. Lenin «Bir prensip olarak terörü hiç bir zaman inkâr etmedik» demişti.³⁹

³⁶ David J. Dallin, *The New Soviet Empire*. London, Hollis and Carter, 1951, s. 169 - 170.

³⁷ Barrington Moore, Jr., *Terror and Progress: U. S. S. R.* Cambridge, Harvard University, Press, 1954, s. 9.

³⁸ O. Utis, «Generalissimo Stalin and the Art of Government», *Foreign Affairs*. Vol. XXX, n. 2 (Ocak 1952), s. 200.

³⁹ Barrington Moore, Jr, *Soviet Politics - The Dilemma of Power*. Cambridge, Harvard University Press, 1950, s. 71.